

M. ESTHER HARDING

Misterele femeii:

SIMBOLURI ȘI RITUALURI DE INIȚIERE
DE-A LUNGUL TIMPURILOR

Cu o introducere de C.G. JUNG

Traducere din limba engleză:
GEORGE ARION

EDITURA HERALD

București

CUPRINS

Introducere	7
Prefață <i>de C.G. Jung</i>	11
1. Mitul și mintea omului modern	17
2. Luna aducătoare de fertilitate	39
3. Luna în viața modernă	48
4. Reprezentări timpurii ale zeității Lunii	60
5. Ciclul lunar al femeilor	78
6. Înțelesul lăuntric al ciclului Lunii	88
7. Omul din Lună	110
8. Luna mamă	125
9. Zeița fecioară	147
10. Preoții și preotesele Lunii	158
11. Nunta sacră	177
12. Ishtar	189
13. Isis și Osiris	203
14. Jertfirea fiului	229
15. Renașterea și nemurirea	246
16. Luna cea schimbătoare	256
17. Inspirația și sinele	272

Statuia zeiței Hecate (*Hecaterion*) din Marienbad

INTRODUCERE

de prof. dr. C.G. Jung

Esther Harding, autoarea volumului de față, este doctor și specialist în tratarea afecțiunilor psihogene. Este o fostă studentă a mea. Esther s-a străduit să înțeleagă structura psihică a omului modern și, după cum dovedește prezentul volum, să exploreze psihicul uman în profunzimea trecutului său istoric. Interesul pentru istorie poate părea, la o primă vedere, doar o simplă pasiune personală a unui doctor, dar pentru un psihoterapeut este, într-un fel, o parte necesară a arsenalului său intelectual. Preocuparea pentru psihologia oamenilor primitivi, pentru folclor, mitologie și istoria comparată a religiilor deschide noi orizonturi de explorare a structurii psihice umane și, în plus, oferă un ajutor indispensabil în înțelegerea proceselor inconștientului. Doar când vom afla sub ce formă și în ce fel apar pe scena istorică și etnică simbolurile din vis, care sunt aparent unice, vom putea înțelege cu adevărat ce ne arată acestea. De asemenea, odată echipați cu acest generos material comparativ, vom reuși să înțelegem mai profund acest factor fundamental pentru viața psihică – arhetipul. Bineînțeles, termenul nu este menit să facă referire la o idee moștenită, ci mai curând la un mod de funcționare psihică moștenit, la acel *traseu* înăscut, conform căruia puiul iese din ou, pasărea își construiește cuibul,

o anume specie de viespe înțeapă ganglionul motor al omizii, iar țiparii își găsesc drumul până în Bermude. Cu alte cuvinte, este „un tipar de comportament”. Acesta este aspectul biologic al arhetipului – aspect care este obiectul de studiu al psihologiei științifice. Însă, dacă îl privim din interior, pornind din tărâmul psihicului subiectiv, tabloul se schimbă de îndată. Aici, arhetipul apare sub formă de numinos, adică sub forma unei experiențe fundamentale. Ori de câte ori arhetipul se constituie în simboluri potrivite, ceea ce nu se întâmplă întotdeauna, acesta preia controlul asupra individului în chip surprinzător, ducând la starea de a fi „profund emoționat”. Consecințele acestui fapt ar putea fi incommensurabile. Din acest motiv, arhetipul este atât de important pentru psihologia religiei. Toate religiile și conceptele metafizice se bazează pe fundamente arhetipale și, în măsura în care le putem explora, reușim măcar să obținem o imagine superficială din culisele istoriei universale și putem ridica puțin vălul de mister care ascunde înțelesul ideilor metafizice. Pentru că metafizica este un soi de fizică sau fiziologie a arhetipului, iar dogma ei (sau învățătura ei) conduce la cunoașterea esenței dominantelor, adică a „laitmotivelor” inconștiente ale evenimentelor psihice, care predomină în epoca respectivă. Arhetipul este metafizic pentru că transcende conștiința.

Cartea scrisă de dr. Esther Harding este o încercare de a prezenta anumite fundamente arhetipale din psihologia feminină. Cu toate acestea, pentru a înțelege demersul autoarei, cititorul trebuie să-și depășească prejudecata conform căreia psihologia este formată doar din ceea ce știi X sau Y. Structura psihică nu este formată numai din conținutul conștient, despre care s-ar putea spune că derivă din impresiile senzoriale, ci și din idei care par să se bazeze pe percepții senzoriale alterate în chip ciudat – percepții senzoriale care sunt modificate de elemente formative apriorice și inconștiente, adică de arhetipuri. Având această informație, tragem concluzia că o parte a structurii psihice poate fi explicată prin cauze recente, dar

că o altă parte a ei duce undeva, departe, în cele mai adânci straturi ale istoriei noastre ca rasă.

Un lucru este sigur în privința nevrozelor – faptul că sunt bazate pe o tulburare primară a instinctelor sau care le afectează semnificativ. Istoria evoluției anatomiei umane și a instinctelor omenеști își are originile în timpul erelor geologice. Cunoașterea noastră istorică acoperă doar câțiva pași din acest drum, a cărui lungime este, păstrând comparația, de ordinul sutelor de mii de kilometri. Cu toate acestea, chiar și puținul de care dispunem este de ajutor când trebuie să corectăm o tulburare a instinctelor, în calitate de psihoterapeuți. În acest sens, religiile în cadrul cărora apar mituri despre vindecare ne învață cel mai mult. Într-adevăr, acestea ar putea fi considerate sisteme psihoterapeutice care ne ajută să înțelegem tulburările instinctelor, pentru că este limpede că tulburările respective nu se manifestă de puțin timp, ci au existat încă de la începutul veacurilor. Cu toate că anumite tipuri de boli, în special cele infecțioase, cum ar fi *typhus antiquorum*, pot dispărea, în timp ce unele noi apar, probabilitatea ca tuberculoza, de exemplu, să fi fost o boală complet diferită în urmă cu cinci sau zece mii de ani este foarte mică. Același lucru este valabil și în privința proceselor psihologice. Prin urmare, în descrierile stărilor psihice anormale pe care ni le oferă Antichitatea, putem recunoaște trăsături și legături care ne sunt familiare. Iar, când vine vorba de fanteziile care stau la baza anumitor psihoze și nevroze, descoperim în literatura antică și clasică cele mai edificatoare paralele.

Experiența ne-a demonstrat de ceva timp că o anume unilateralitate a conștientului, cu alte cuvinte, o tulburare a echilibrului acestuia, aduce cu sine și o compensare din partea inconștientului. Această compensare se realizează prin constelare (activarea unui complex psihologic personal sau a unui conținut arhetipal - n.tr) și prin constrângerea unui material care adesea este complementar și care preia forme arhetipale de expresie, într-atât încât *la fonction du réel*, adică relaționarea corectă cu lumea exterioară, este perturbată.

De exemplu, când o femeie dezvoltă o orientare prea masculină – ceea ce se poate declanșa foarte ușor din cauza emancipării sociale a femeilor din ziua de azi –, inconștientul compensează această unilateralitate prin accentuarea simptomatică a anumitor tendințe feminine. Acest proces de compensare are loc în sfera personală, atâta vreme cât interesele fundamentale ale personalității nu au fost vătămate. Când însă au loc tulburări mai profunde, ca de exemplu pierderea contactului cu partenerul de sex masculin, cauzată de compulsia de a avea mereu dreptate, aceste figuri arhetipale apar pe scena interioară. Astfel de dificultăți sunt destul de frecvente și, odată ce au atins un nivel patologic, nu pot fi eliminate decât prin metode psihoterapeutice. Prin urmare, psihologia analitică s-a străduit de mult timp să acumuleze cunoștințe cât mai vaste despre conceptele și legăturile arhetipale care sunt provocate de inconștient, pentru a înțelege natura compensației arhetipale de la caz la caz.

Faptul că dr. Esther Harding, pe lângă munca ei profesională, s-a dedicat și chiar s-a sacrificat depunând un efort considerabil de a structura, într-un mod clar și sistematic, materialul arhetipal al compensației feminine aduce o contribuție bine-venită în această discuție. Cercetarea sa este valoroasă și importantă, nu doar pentru specialiști, ci și pentru un public profan cultivat, care este interesat de o psihologie fondată pe experiența vieții și pe înțelegerea oamenilor. În vremurile noastre, caracterizate de o neobișnuită lipsă de orientare filosofică în raport cu conceptele fundamentale ale vieții, este nevoie, înainte de orice, de vaste cunoștințe psihologice pentru a putea defini *ens humanum*.

C.G. Jung
Küsnacht-Zürich

PREFAȚĂ

Simbolismul Lunii este un subiect de cercetare fascinant, care te poartă în multe zone neașteptat de bogate în semnificații pentru viața spirituală a vremurilor noastre. În volumul de față, am ales doar câteva elemente remarcabile ale acestui simbolism cu scopul de a sublinia importanța pe care o are inițierea în *Eros*, inițiere care în trecut reprezenta o etapă esențială în dezvoltare, dar care este aproape complet neglijată în prezent.

Trăim într-o epocă a executanților și a oamenilor de știință, iar liderii sunt aleși din aceste categorii. Se acordă foarte puțină atenție dezvoltării interioare din punct de vedere emoțional. Într-adevăr, în general se consideră că emoțiile individuale sunt un dat, că nu se pot schimba – și cu atât mai puțin că s-ar putea educa.

Dar imaturitatea manifestată în relațiile personale nu înseamnă decât că acel individ are o personalitate nedevelopată, cu care trebuie să facă față problemelor complexe care apar în lume. Dificultățile cu care ne confruntăm în lumea de azi, fie ele sociale, politice sau economice sunt, până la urmă, probleme omenești. Orice discuție fundamentală despre aceste problematice va scoate în evidență aceeași dificultate primară: „Oh, dacă oamenii ar fi altfel...” – mai cinstiți, mai conștienți de efectele acțiunilor lor, dacă ar avea mai multă încredere unii în alții, dacă ar fi mai convinși de fidelitatea celorlalți și, prin urmare, de a lor, dacă n-ar mai încerca nimeni să dea

din coate să ajungă în față în detrimentul altcuiva – atunci ne-am putea ocupa cu distribuirea resurselor materiale, problema centrală a controverselor sociale, economice și internaționale. Dar oamenii sunt egoiști și egocentriști. Dragostea și respectul lor sunt superficiale, nedemne de încredere și jalnic de limitate în manifestare.

Fiind pragmatici, considerăm aceste caracteristici ale naturii umane ca fiind inevitabile. Doar un visător și un om lipsit de simț practic poate vorbi despre o utopie în care toată lumea e cinstită și își iubește aproapele ca pe sine însuși. De acord, natura umană nu se va schimba niciodată în masă, peste noapte. Trebuie să luăm lumea așa cum este, dar acest lucru nu înseamnă că nu putem face nimic în privința imaturității emoționale, care stă la baza unui număr semnificativ de probleme cu care ne confruntăm.

Nu putem atinge un prag mai ridicat al dezvoltării emoționale prin folosirea gândirii și nici printr-un sistem de educare aplicat în mod rațional. Minte se dezvoltă dacă învățacelul este pus să gândească, la fel cum corpul se dezvoltă dacă omul face exerciții fizice. Totuși, aceste afirmații, deși sunt adevărate într-un anumit sens, sunt false în alt sens. Numai dacă învățacelul, din propria voință, își folosește mintea în problemele care se cer soluționate sau când își disciplinează corpul să depășească dificultățile exercițiilor sau antrenamentelor, doar în acest caz are loc un progres. În mod asemănător, prescrierea unui regim de exerciții emoționale nu ar putea conduce la dezvoltarea emoțională.

Culte antice ale Zeiței Lunii arată că educarea vieții emoționale nu se făcea printr-un efort de studiu, nu era nici măcar rezultatul unui sistem disciplinar, cu toate că ambele jucau un rol important, fără îndoială, ci survenea prin inițiere. Interpretarea misteriilor Lunii, pe care o propun în următoarele capitole, face o legătură între problemele noastre moderne și cele ale popoarelor antice care și-au dat seama că pe vremea lor, la fel cum se întâmplă și în zilele noastre, lumea devenea uneori sterilă și era distrusă nu din cauza războiului sau a epidemiei de molimă, ci pentru că o esență

fertilizatoare se retrăsese. Totul devenea arid, prăfuit și infertil. Și dacă exista mâncare, aceasta nu ținea de foame. Deși produsele agricole erau create în exces într-un anumit loc, existau oameni flămânzi într-altul. Și dacă avea vigoarea necesară, un bărbat nu reușea să-și întrețină de unul singur familia sau să-și construiască o viață demnă și cultivată. O situație similară există și astăzi: tinerii cu potențial, bărbați și femei deopotrivă, intră și se dezvoltă într-o lume pusă sub semnul distrugerii. Talentele și idealurile lor au toate șansele să fie sortite degradării treptate dacă nu sunt folosite. Dar, în timp ce noi ne agățăm cu oarecare disperare de speranța că aceste discrepanțe dramatice ar putea fi depășite prin soluții sau prin reglementări mai bune, iar cinicii ne amintesc că războiul este singura ocupație căreia niciodată nu-i prisosesc cei tineri și puternici, anticii spuneau, într-un limbaj simbolic, că Zeița Lunii, zeița iubirii și a fertilității, se retrăsese din lume în Tărâmul Fără Întoarcere. Poeții noștri moderni formulează, abia auziți, aceeași idee.

Poate că dacă ne-am strădui mai mult s-o readucem pe zeiță în viața noastră individuală, folosind experiențe psihologice, echivalentul modern al riturilor de inițiere ale Zeiței Lunii, am găsi o cale de a ieși din acest impas.

Desigur că este de preferat să nu dăm verdicte absolute în această privință. Orice om este orb într-un fel și nu poate vedea decât ceea ce se află înaintea sa, dar înțelepciunea veacurilor, reprezentată în mituri și simboluri religioase, are, fără îndoială, o viziune mai cuprinzătoare și mai durabilă decât cea a unei singure persoane. Dacă am înțelege corect învățămintele zeiței, le-am putea folosi justificat ca pe un îndrumător care să ne arate calea, așa cum le-a arătat-o și predecesorilor noștri.

Prezint aceste gânduri despre semnificația riturilor antice de inițiere în misteriile Lunii în mod total nedogmatic. Ele nu pot fi dovedite prin argumente raționale. Dar interpretările mele pot fi confirmate de orice analist jungian și de cei care au fost analizați prin metoda dezvoltată de domnul doctor Jung. Ori de câte ori, o

astfel de analiză atinge un anume nivel de profunzime, dezvoltarea psihologică obținută în urma explorării inconștientului conduce la experiențe asemănătoare cu cele din timpul ritualurilor inițiatice, pe care le vom discuta pe larg în cele ce urmează. De multe ori, simbolurile care apar în vise și plăsmuiri sunt frapant de asemănătoare cu acelea din vechile mistere, iar dezvoltarea psihologică a individului, după apariția visului, corespunde schimbării pe care se spune că o provoca inițierea.

Evident, acestea sunt dovezi care nu pot fi evaluate decât prin experiență concretă, pentru că atunci când doar se povestește despre ele, ideile prezentate sună deosebit de neconvingător. Pe de altă parte, când are loc un contact direct cu acestea, și nu doar ocazional, ci în mod repetat, apar dovezi care confirmă interpretările prezentate de mine în următoarele capitole, dovezi care indică o potecă accesibilă, dar năpădită de buruieni și greu de recunoscut. Ofer aceste reflecții de psiholog în speranța că vor ușura găsirea unui drum prin întuneric, care să-l călăuzească pe drumet atunci când cunoașterea conștientă a țelului său nu este suficientă.

Am scris această carte în calitate de discipol al profesorului C.G. Jung din Zürich. Tot ceea ce am învățat de la el transpare pe tot parcursul cărții, pentru că doar geniului său îi datorăm capacitatea de a înțelege sensul constructiv al produselor inconștientului. Dacă aceleași simboluri și ritualuri ar fi fost interpretate reductiv, ca în metoda freudiană, de exemplu, s-ar fi descoperit detalii interesante cu privire la construcția lor, dar sensul deplin al inițierii ar fi fost pierdut sau chiar ignorat. Doctorul Jung a descoperit cheia acestui tezaur ascuns al inconștientului. Pentru că m-am folosit de această cheie ca să deschid o nouă încăpere din vistieria lumii, doresc să-mi fac cunoscută din nou apartenența și credința în această metodă și să-i aduc mulțumiri pentru darul pe care l-a oferit tuturor oamenilor.

Doresc să le mulțumesc și celor care activează într-un alt domeniu. Psihologul depinde de antropolog ori de câte ori are ne-

voie să discute despre produsele generale ale activității psihice a omului. Îi sunt datoare domnului Robert Briffault pentru opera sa monumentală *The Mothers* (*Mamele* – n. tr.), care mi-a fost de mare ajutor pentru compilarea datelor de care am avut nevoie. Cartea *The Golden Bough* (*Creanga de aur* – n. tr.) a lui Frazer și *The Encyclopedia of Religion and Ethics* (*Enciclopedia de religie și etică* – n. tr.) a lui Hastings au fost și ele absolut esențiale pentru munca mea și doresc să-mi exprim aprecierea față de acești autori și față de celelalte autorități în domeniu pe care le-am consultat.

În plus, doresc să le mulțumesc următorilor editori, care au dat dovadă de bunăvoință și mi-au permis să citez din materiale aflate sub incidența dreptului de autor: The Abingdon Press, New York; The American Numismatic Society, New York; The Cambridge University Press; The Clarendon Press, Oxford; The Constable Company, Londra; The D. Appleton-Century Company, New York; Faber and Faber, Londra; George Allen and Unwin, Ltd., Londra; Harcourt, Brace and Company, New York; Jonathan Cape, Londra; John Watkins, Londra; The Journal of the Polynesian Society, New Plymouth, New Zealand; Luzac and Company, Londra; The Macmillan Company, Londra și New York; The Methuen Company, Londra; Putnam's Sons, New York; de asemenea, profesorului T.S. Eliot și lui Sir E.A. Wallis Budge.

Îi mulțumesc domnului doctor Edward Whitmont pentru traducerea introducerii semnate de doctorul Jung.

MITUL ȘI MINTEA OMULUI MODERN

Până nu demult, titlul acestui capitol l-ar fi făcut pe cititor să zâmbească pentru că, deși miturile puteau fi studiate ca făcând parte din lumea ciudată a omului primitiv, ele nu-și aveau locul în relaționarea cu mintea omului modern. În timpul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, când curentul principal de gândire era acela de a explora lumea exterioară și de a o observa aproape exclusiv în plan obiectiv, toți factorii subiectivi erau considerați un obstacol în căutarea adevărului absolut. Oamenii de știință, cu puține excepții, acordau atenție domeniului psihologic numai ca să se asigure că îl exclud din observațiile lor. Ei făceau diferența între știință și imaginație, între observațiile obiective și speculațiile subiective. Astfel, chimia a evoluat din alchimie, astronomia din astrologie și geografia din traseele aproximative ale hărților ilustrate, care reprezentau un fel de pre-geografie. Geologul și instrumentele lui precise de măsurare i-au luat locul fântânarului și ramurii lui de hamamelis, doctorul și experimentele de laborator au luat locul vraciului, precum și al medicului de familie, ale cărui abilități se bazau mai degrabă pe un al șaselea simț special decât pe cunoștințe exacte.

Uneori, cel care căuta adevărul obiectiv trebuia totuși să recunoască faptul că speculațiile secolelor de dinaintea sa erau extraordinar de apropiate de adevăr. Când ajungea într-o astfel de situație,

de regulă, căutătorul nu lua în seamă acest aspect, punându-l pe seama coincidenței, fără să bănuiască vreo clipă că speculația subiectivă ar putea avea un înțeles profund la un alt nivel decât cel către care îi era îndreptată atenția cu obiectivitate.

Astăzi însă, începem să ne dăm seama că aceste lucruri trebuie privite puțin altfel. Este ca și cum impresiile despre lume, adunate în conștiința umană, ar fi o matrice, un minereu din care omul și-a extras treptat cunoașterea organizată. Știința obiectivă este rezultatul unei astfel de extracții. Toți acei factori care nu contribuie în mod direct la îmbunătățirea cunoașterii obiective au fost excluși de o perspectivă științifică mai veche și formează un reziduu, fiind neglijati complet în ultimii 150 de ani și numiți „zgură”. Dar un alt proces de distilare a fost deja început de un alt tip de om de știință, al cărui interes nu e îndreptat numai spre lumea materială. Acești savanți caută comori de o altă natură în „zgura” neglijată de veacul trecut. Și ei caută adevărul, dar definiția acestuia include acum și subiectivul, non-materialul.

Ideile stranii din alchimie sau astrologie, superstițiile legate de copacul hamamelis sau de poțiunea magică creată din scoarța lui, precum și noțiunea de „ecuație personală”, care îl bântuie până și pe cel mai precis observator – toate acestea au nevoie de explicații. Psihologii se întreabă de unde se nasc aceste superstiții. Nu pot fi explicate ca fiind apariții spontane, iar savanții științelor exacte susțin că ele nu fac parte din materia obiectivă. Miturile astrologice, de exemplu, nu au nimic de-a face cu Soarele, Luna și stelele ca obiecte fizice. Însă aceste mituri au un caracter universal printre popoarele primitive și antice. Ele persistă chiar și în lumea noastră, dar aici nu se mai arată sub forma unor superstiții sau mituri, ci mai curând ca stări interioare sau mentalități. Pot fi observate în schimbările inexplicabile de sentimente sau de temperament, care nu-și găsesc cauza într-o situație externă, dar care sunt deseori puse pe seama vremii sau a unei „variabile” externe, ca și cum ar exista o relație cauză-efect directă între cele două. Dacă ne orientăm spre

fondul conștiinței, descoperim că anumite idei, comportându-se în același mod ca miturile primitivelor, stau la baza sentimentelor și stărilor omului modern. Aceste gânduri-sentimente sunt fără îndoială predominante în meditație și în timpul viselor, în poezie și în fantezie. Cine nu a fost vreodată profund afectat de imaginea Lunii Pline care se ridică deasupra mării? Vorbim despre acea stare care nu poate fi explicată într-un mod pur estetic. Dar chiar și dacă emoțiile celui afectat s-ar datora doar modului în care se combină estetic lumina și umbra, argumentul tot ar sta în picioare. Pentru că într-o astfel de experiență există mai mult decât faptul concret obiectiv – există și o experiență subiectivă care poate fi mai importantă și mai puternică în viața unui om decât cunoașterea științifică a caracteristicilor luminii emise de Lună. Pentru că omul sensibil, cu mii de ani de evoluție în spate, poate fi impresionat de o scenă la care asistă, astfel încât să-i fie trezite amintiri vagi ale unor nopți străvechi, prin intermediul lor fiind posibil să acționeze împins de emoția care îi transcende sinele limitat, cotidian, și astfel să se ajungă, cine știe, la un poem pe care nu l-ar fi putut compune la lumina puternică a zilei. Ori este posibil să capete curajul de a se lăsa cucerit de o iubire doar pe jumătate conștientizată, a cărei acceptare îi poate schimba întreaga viață.

Acest aspect lăuntric, subiectiv al experienței nu este un nonsens și nici nu reprezintă doar o altă formă de superstiție. Științele exacte l-au neglijat, într-adevăr, dar el rămâne un factor puternic al vieții omenesti. Într-adevăr, elementul neglijat conține acel factor subiectiv, psihologic care formează spiritul. Omul de știință al secolului al XIX-lea, în calitatea sa de sceptic sau agnostic, a negat existența spiritului. Și nici nu e de mirare din moment ce, după cum am văzut, el a eliminat dovezile existenței spiritului ca fiind irelevante. Oamenii din culturi mai naive nu făceau o astfel de distincție între „faptul” obiectiv și „superstiția” subiectivă. Factorul subiectiv sau psihologic era perceput ca făcând parte din obiect. Nu se conștientiza faptul că suprapunerea acestor factori aparținea observatorului.